

РОЗДІЛ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МИСТЕЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Олена Едуардівна Гриценко
Тетяна Михайлівна Бородіна

Розвиток м'яких навичок здобувачів хореографічної освіти через призму професійної майстерності викладача в освітньому процесі

УДК 378.091.3:792.8
DOI <https://doi.org/10.24195/artstudies.2025-1.1>

Олена Едуардівна Гриценко
викладач кафедри сучасної та бальної хореографії
Харківської державної академії культури
ORCID: 0009-0007-0988-8164

Тетяна Михайлівна Бородіна
провідний концертмейстер кафедри сучасної та бальної хореографії
Харківської державної академії культури
ORCID: 0009-0000-8955-6301

У статті авторами проаналізовано дефініції «м'яких навичок» (soft skills), визначено, що професійна майстерність викладача виявляється не лише в передаванні технічних знань і вмінь, а й у створенні сприятливого освітнього середовища, де здобувачі можуть розвивати свої особистісні якості. У процесі дослідження застосовано всебічний підхід, який передбачав: глибокий аналіз психолого-педагогічної літератури – вивчення наукових праць, статей та інших джерел інформації з досліджуваної теми; аналітичну роботу з джерелами інформації (синтез та систематизація здобутих знань, чітке формулювання ключових понять та аспектів теми); інтегральний підхід, який забезпечує цілісність і синергію взаємодії елементів дослідження.

Зазначено, що сучасна хореографічна освіта, окрім формування технічних навичок і знань з історії та теорії танцю, дедалі більше уваги приділяє розвитку так званих м'яких навичок (soft skills). Ці навички хоч і не пов'язані безпосередньо з танцювальною технікою, однак відіграють вирішальну роль у професійній успішності хореографа, артиста балету, педагога-хореографа та інших фахівців цієї сфери.

Установлено, що основними аспектами розвитку м'яких навичок у хореографічній освіті є комунікація та емоційний інтелект, робота в команді, креативність та адаптивність, уміння керувати часом (таймменеджмент), критичне мислення й розв'язання проблем, самоменеджмент і відповідальність, стресостійкість. Викладач у хореографічній освіті виконує багатогранну роль, виступаючи як ментор, наставник та взірцею для наслідування. Він демонструє ефективні стратегії комунікації, лідерські якості, уміння працювати в команді та застосовувати творчий підхід до виконання завдань. Викладач стимулює здобувачів до активної участі в різноманітних проєктах, підтримує їхню ініціативу, забезпечує конструктивний зворотний зв'язок, сприяє розвитку навичок саморефлексії та допомагає інтегрувати набуті м'які навички в практичну діяльність, готуючи їх до успішної професійної кар'єри в мінливому світі хореографічного мистецтва.

Ключові слова: освітній процес, здобувачі, хореографія, навички, танцювальна техніка, викладач хореограф.

Постановка проблеми. У сучасному танцювальному мистецтві хореографія відіграє ключову роль у розкритті внутрішнього світу людини через композиційні експерименти та імпровізацію, характеризуючись інноваційністю і відкритістю до різноманітних стилів, жанрів та форм у часі й просторі. Сучасна хореографічна освіта, окрім формування технічних навичок і знань з історії та теорії танцю, дедалі більше уваги приділяє розвитку так званих м'яких навичок (soft skills). Ці навички хоч і не пов'язані безпосередньо з танцювальною технікою, однак відіграють вирішальну роль у професійній успішності хореографа, артиста балету, педагога-хореографа та інших фахівців цієї сфери. У статті ми розглянемо, як професійна майстерність викладача впливає на розвиток м'яких навичок здобувачів хореографічної освіти в освітньому процесі. Варто зазначити, що ефективність професійної діяльності в умовах сучасного суспільства визначається комплексом чинників, серед яких важливу роль відіграють особисті якості фахівця. Для педагога-хореографа це, зокрема, комунікативні

навички, що допомагають ефективно взаємодіяти зі здобувачами, уміння самостійно організовувати свою роботу, здатність творчо мислити та шукати нестандартні рішення, а також готовність постійно навчатися та впроваджувати нові знання в практику.

Мета статті. З огляду на визначену актуальність проблеми розвитку м'яких навичок здобувачів хореографічної освіти, доцільно дослідити їх через призму професійної майстерності викладача в освітньому процесі

Аналіз наукових досліджень. Коло дослідницьких тем у зарубіжних та українських науково-публіцистичних виданнях, присвячених танцю, балету та хореографії, є досить різноманітним і широким. Нерідко такі видання є результатом співпраці фахівців-теоретиків та практиків у цій галузі, що є цілком закономірним явищем. Результати їхньої діяльності знаходять відображення у монографіях, довідниках та науково-методичних розробках. Важливо відмітити праці Г. Кляйн, У. Еллерман, М. Тіенса, О. Афоніну, Л. Андрощук, Д. Бернадську, О. Бикову та ін.

Методологія дослідження. У процесі дослідження застосовано всебічний підхід, який передбачав: глибокий аналіз психолого-педагогічної літератури – вивчення наукових праць, статей та інших джерел інформації з досліджуваної теми; аналітичну роботу з джерелами інформації (синтез та систематизація здобутих знань, чітке формулювання ключових понять та аспектів теми); інтегральний підхід, який забезпечує цілісність і синергію взаємодії елементів дослідження.

Результати та їх обговорення. Сучасна хореографічна освіта еволюціонує під впливом багатьох соціальних та культурних факторів, проте ключовим детермінантом її розвитку залишається нерозривний зв'язок з культурою. Сучасні умови, особливо ті, що склалися в Україні, вимагають від хореографа (учителя хореографії, керівника танцювального гуртка) не лише високого рівня професійної підготовки, а й здатності адаптуватися до швидко змінних обставин (Піліпішина, 2023). В умовах війни особливого значення набувають такі аспекти роботи, як пошук дієвих способів мотивації здобувачів освіти до занять хореографією, зважаючи на їхній вік та психоемоційний стан, а також розробка й проведення занять з позитивним, оптимістичним змістом, що сприятиме психологічній підтримці та емоційному відновленню (Царик, 2024). У контексті хореографічної освіти, формування та розвиток «м'яких» і «гнучких» навичок відбувається не лише через теоретичні заняття, а й, що особливо важливо, через практичну діяльність. Репетиції, постановки, виступи, участь у конкурсах та фестивалях – усе це створює ситуації, у яких здобувачі змушені проявляти свої комунікативні, лідерські, командні й творчі здібності. Фантазія, різноманітність та непередбачуваність є важливими складниками хореографічного мистецтва, оскільки вони забезпечують емоційний зв'язок між виконавцем і глядачем. Кожне нове виконання танцю завдяки елементам імпровізації і творчому підходу стає унікальним та неповторним, що дає змогу глядачеві пережити нові емоції і враження. Створення нових рухів та фігур, що ґрунтуються на фантазії і різноманітності, збагачує танцювальну мову та робить її більш виразною і цікавою. Викладачі, зі свого боку, повинні створювати умови для розвитку цих навичок, використовуючи інтерактивні методи навчання, групові проєкти, завдання на імпровізацію і творчий пошук.

Проаналізуємо дефініції *soft skills*. Термін *soft skills*, що описує соціально-психологічні навички, з'явився наприкінці 90-х років ХХ століття в країнах Євросоюзу. На відміну від *hard skills*, які є вузькоспеціалізованими й прив'язаними до конкретної професії, *soft skills* універсальні й залежать від особистісних характеристик людини. Саме ця універсальність дає змогу застосовувати їх у різних сферах діяльності, підвищуючи

конкурентоспроможність працівника на ринку праці й доповнюючи його професійні знання та вміння.

Як зазначено в дослідженні К. Ковалю (2015), «м'які навички» – це комплекс особистісних якостей, соціальних умінь і поведінкових моделей, які допомагають людині ефективно взаємодіяти з іншими, адаптуватися до змін, вирішувати проблеми та досягати успіху в різних сферах життя.

Зі свого боку, автор дослідження Л. Солодовникова (Солодовникова, 2021) наголошує, що формування м'яких навичок у здобувачів відбувається не лише в межах академічного спілкування, а й значно інтенсивніше – через залучення до різноманітних форм позаосвітньої діяльності. Активна участь у студентському самоврядуванні, творчих гуртках, наукових об'єднаннях і громадських організаціях створює сприятливе середовище для розвитку комунікативних, лідерських, організаційних та інших важливих соціальних навичок.

Стандарт вищої освіти зі спеціальності «Хореографія» окреслює комплекс спеціальних компетентностей та очікуваних результатів навчання, які є основою для розвитку в майбутніх хореографів м'яких навичок, необхідних для подальшої професійної діяльності. Опанування цих компетентностей створює передумови для формування таких *soft skills*, як розуміння ролі культури й мистецтва в розвитку суспільних взаємовідносин; розуміння й уміння застосовувати на практиці сучасні стратегії збереження та примноження культурної спадщини у сфері хореографічного мистецтва; розвиток комунікативних навичок, креативної та позитивної атмосфери в колективі тощо (Піліпішина, 2023). Освітні компоненти, орієнтовані на формування як професійних компетентностей (*hard skills*), так і *soft skills*, забезпечують комплексний розвиток особистості, необхідний для успішної професійної діяльності. Вони охоплюють формування як комунікативних навичок (уміння переконувати, вирішувати конфлікти, налагоджувати міжособистісне й ділове спілкування, уміння креативно підходити до хореографічної діяльності), так й особистісних якостей (індивідуальність, лідерські якості, толерантність). Важливим аспектом є також розвиток навичок командної роботи, що необхідно для ефективної співпраці в професійному середовищі (Коваль, 2015).

Ключовим елементом формування м'яких навичок у здобувачів є практичний складник освітнього процесу (Бернадська, 2013). Саме різні види практик, як-от педагогічна, виконавська, постановочна, організаційна та інші, створюють умови для безпосереднього занурення здобувачів у професійне середовище. В умовах, максимально наближених до реальних, майбутні хореографи мають змогу не лише закріпити теоретичні знання, а й розвинути такі важливі м'які навички, як комунікація, лідерство, командна робота, креативність,

адаптивність, управління часом тощо. Важливо зазначити, що викладач хореографії відіграє ключову роль у формуванні м'яких навичок у здобувачів. Його професійна майстерність проявляється не лише в передаванні технічних знань і вмінь, а й у створенні сприятливого освітнього середовища, де здобувачі можуть розвивати свої особистісні якості. Розглянемо деякі аспекти впливу викладача, ґрунтуючись на власному педагогічному досвіді та наукових дослідженнях:

– викладач є взірцем для наслідування, його комунікативні навички, уміння працювати в команді, лідерські якості, креативність та емоційний інтелект безпосередньо впливають на здобувачів освіти;

– викладач повинен створювати на заняттях атмосферу довіри, взаємопідтримки та відкритого спілкування, де кожен здобувач почуватися комфортно та може вільно висловлювати свої думки й ідеї;

– використання групових проєктів, дискусій, інтерактивних технологій, імпровізаційних завдань сприяє розвитку комунікативних навичок, командної роботи, креативності й лідерських якостей у здобувачів;

– викладач повинен стимулювати здобувачів до самостійного навчання, ухвалення рішень, відповідальності за свої дії та результати;

– конструктивний зворотний зв'язок від викладача допомагає здобувачам усвідомити свої сильні й слабкі сторони, розвивати рефлексію та самоаналіз;

– сучасні цифрові інструменти й платформи можуть бути ефективно використані для розвитку м'яких навичок. Наприклад, онлайн-платформи для спільної роботи над проєктами, відео- та аудіо-записи для аналізу виступів і розвитку комунікативних навичок, соціальні мережі для створення професійних спільнот.

Узагальнюючи вищезазначене, варто зробити висновок, що в професійній підготовці здобувачів освіти м'які навички відіграють не менш важливу роль, ніж фахові знання та вміння. Часто саме розвинені соціально-особистісні якості, як-от комунікабельність, лідерство, креативність, емпатія, лідерство, уміння працювати в команді, забезпечують успішне працевлаштування та ефективну презентацію результатів роботи. Тому поряд із формуванням фахових компетентностей викладачам хореографічних дисциплін необхідно цілеспрямовано розвивати м'які навички здобувачів, розглядаючи їх як невід'ємний складник професійної підготовки.

Здійснюючи аналітичний огляд та узагальнення сутнісних характеристик вищезазначених дефініцій, можна зробити висновок, що основними аспектами розвитку м'яких навичок у хореографічній освіті є:

– *комунікація та емоційний інтелект*. Заняття хореографії передбачають постійний діалог між викладачами і здобувачами. Розвиток навичок комунікації можливий через групові заняття, творчі дискусії, постановку спільних танцювальних композицій. Викладач має навчати здобувачів розуміти й виражати емоції, що є невід'ємним складником освітнього процесу (Царик, 2024);

– *робота в команді*. Участь у постановках, танцювальних ансамблях і конкурсах формує вміння працювати в колективі, розуміти ролі кожного учасника. Цей досвід сприяє розвитку цілого спектра важливих навичок, необхідних не лише в хореографії, а й у будь-якій професійній сфері;

– *креативність і адаптивність*. Хореографія вимагає постійного пошуку нових форм виражень й інтерпретацій. Викладач повинен надихати здобувачів на експерименти, підтримувати їхні ідеї та стимулювати творче мислення. Адаптивність розвивається через залучення молоді до різноманітних стилів танцю, участь у майстеркласах;

– *уміння керувати часом (таймменеджмент)*. Для хореографічної діяльності вміння керувати часом – це не просто дотримання дедлайнів, а складний процес, що передбачає планування репетиційного процесу, розподіл часу між різними етапами роботи над постановкою, контроль за виконанням завдань, а також мотивацію виконавців дотримуватися встановленого графіка. Ефективний таймменеджмент дає змогу досягати максимальних результатів у стислий термін, зберігаючи при цьому якість і творчу атмосферу (Бернадська, 2013);

– *критичне мислення й вирішення проблеми*. У процесі створення танцювальних композицій здобувачі навчаються аналізувати музику, рухи, простір і взаємодію між ними. Викладач має навчати здобувачів обґрунтовувати свої рішення й оцінювати результати роботи;

– *самоменеджмент і відповідальність*. Регулярні повторення, цілеспрямована підготовка до виступів та систематична самостійна робота не лише вдосконалюють технічні навички, а й сприяють розвитку організованості та дисципліни, формуючи здатність ефективно планувати час, розподіляти зусилля, дотримуватися встановлених термінів і брати на себе відповідальність за результат, що є запорукою професійного зростання та досягнення поставлених цілей;

– *стресостійкість*. Для хореографічної сфери стресостійкість є ключовою ознакою, що допомагає успішно функціонувати в умовах постійного напруження та змін. Стресові ситуації в умовах сьогодення можуть виникати з різних причин: від зовнішніх факторів, як-от повітряні тривоги та небезпечні ситуації, до внутрішніх, пов'язаних з репетиційним процесом, підготовкою до виступів, психологічним станом виконавців, погодними умовами під час

зйомок та іншими непередбачуваними обставинами. Здатність зберігати спокій, концентрацію та ефективно діяти в таких умовах є ознакою високої професійної майстерності. Викладач повинен створювати на заняттях атмосферу підтримки та довіри, навчати здобувачів методів саморегуляції і надавати психологічну підтримку.

Із вищезазначеного можна зробити висновок, що в хореографічній освіті роль викладача в розвитку м'яких навичок є багатогранною та визначальною. Він не лише передає фахові знання й технічні вміння, а й створює сприятливе середовище для формування особистісних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності. Викладач виступає в ролі ментора, наставника та прикладу для наслідування, демонструючи ефективні комунікативні стратегії, лідерські якості, уміння працювати в команді та творчо підходити до виконання завдань; він стимулює здобувачів до активної участі в проєктах, заохочує ініціативу, надає конструктивний зворотний зв'язок, сприяє розвитку саморефлексії та допомагає інтегрувати м'які навички в практичну діяльність, готуючи їх до успішної кар'єри в динамічному світі хореографічного мистецтва.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. На основі вищезазначеного можна зробити такі висновки щодо розвитку м'яких навичок здобувачів хореографічної освіти через призму професійної майстерності викладача в освітньому процесі: м'які навички є невід'ємним складником професійної компетентності сучасного хореографа; розвиток м'яких навичок у хореографічній освіті потребує комплексного підходу, професійна майстерність викладача відіграє вирішальну роль у формуванні м'яких навичок у здобувачів; створення сприятливого освітнього середовища та активна участь у позанавчальній діяльності є запорукою формування компетентних та конкурентоспроможних фахівців у сфері хореографічного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

Бернадська, Д. (2013). Сучасна хореографія в контексті синтезу мистецтв. *Актуальні питання гуманітарних наук*, № 7, с. 78–86. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/7_2013/10.pdf

Коваль, К. (2015). Розвиток “softskills” у студентів – один із важливих чинників працевлаштування.

Вісник Вінницького політехнічного інституту, № 2, С. 162–167.

Піліпішина, К. (2023). Використання навичок soft skills в професійній діяльності хореографа. Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства. Матеріали і тези ІХ Міжнародної конференції молодих учених та студентів. Одеса: ПНПУ імені К. Д. Ушинського, с. 48–51.

Плахотнюк, О. А. (2019). Хореографічна освіта у класичному університеті. *Редакційна колегія*, № 44.

Солодовникова, Л. (2021). Формування soft skills у процесі фахової підготовки здобувачів освіти з хореографії. *Початкова освіта: сучасні перспективи розвитку*, 113.

Царик, Т. М., Марач, О. М., Козачук, О. Д. (2024). Музичне мистецтво та хореографія як засоби формування національної самоідентичності у молодого покоління. *Інноваційна педагогіка*, 72.

REFERENCES

Bernadska, D. (2013). Suchasna khoreohrafiia v konteksti syntezy mystetstv [Modern choreography in the context of synthesis of arts]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, №7, s. 78–86. URL: http://aphn-journal.in.ua/archive/7_2013/10.pdf

Koval, K. (2015). Rozvytok “softskills” u studentiv – odyz iz vazhlyvykh chynnykiv pratsevlashuvannia [Development of “soft skills” in students is one of the important factors of employment]. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*, № 2, S. 162–167.

Pilipishyna, K. (2023). Vykorystannia navychok soft skills v profesiinii diialnosti khoreohrafa. Muzychna ta khoreohrafichna osvita v konteksti kulturnoho rozvytku suspilstva [The use of soft skills in the professional activity of a choreographer]. *Materialy i tezy IKh Mizhnarodnoi konferentsii molodykh uchenykh ta studentiv*. Odessa: PNPU imeni K. D. Ushynskoho, s. 48–51.

Plakhotniuk, O. A. (2019). Khoreohrafichna osvita u klasychnomu universyteti [Choreographic education in a classical university]. *Redaktsiina kolehiia*, № 44.

Solodovnykova, L. (2021). Formuvannia soft skills u protsesi fakhovoi pidhotovky zdovuvachiv osvity z khoreohrafii [Formation of soft skills in the process of professional training of choreography teachers]. *Pochatkova osvita: suchasni perspektyvy rozvytku*, 113.

Tsaryk, T. M., Marach, O. M., & Kozachuk, O. D. (2024). Muzychne mystetstvo ta khoreohrafiia yak zasoby formuvannia natsionalnoi samoidentychnosti u molodoho pokolinnia [Musical art and choreography as a means of forming national identity in the younger generation]. *Innovatsiina pedahohika*, 72.

Development of soft skills of students of choreographic education through the prism of professional skills of the teacher in the educational process

Olena Eduardivna Hrytsenko
Lecturer at the Department of Modern
and Ballroom Choreography
Kharkiv State Academy of Culture
ORCID: 0009-0007-0988-8164

Tetiana Mykhailivna Borodina
Leading concertmaster at the Department
of Modern and Ballroom Choreography
Kharkiv State Academy of Culture
ORCID: 0009-0000-8955-630

In the article, the authors analyze the definitions of "soft skills" and determine that the professional skills of a teacher are manifested not only in the transfer of technical knowledge and skills, but also in the creation of a favorable educational environment where students can develop their personal qualities. The study applied a comprehensive approach that included an in-depth analysis of psychological and pedagogical literature: studying scientific papers, articles and other sources of information on the topic under study. Analytical work with information sources: synthesis and systematization of the knowledge gained, clear formulation of key concepts and aspects of the topic. An integral approach that ensures the integrity and synergy of the interaction of research elements.

It is noted that modern choreographic education, in addition to the formation of technical skills and knowledge of the history and theory of dance, is increasingly focusing on the development of so-called "soft skills". These skills, although not directly related to dance technique, play a crucial role in the professional success of a choreographer, ballet dancer, dance teacher, and other professionals in this field.

It has been established that the main aspects of soft skills development in dance education are communication and emotional intelligence, teamwork, creativity and adaptability, time management, critical thinking and problem solving, self-management and responsibility, and stress resistance. A teacher in dance education plays a multifaceted role, acting as a mentor, coach, and role model. They demonstrate effective communication strategies, leadership skills, the ability to work in a team and apply a creative approach to solving problems. The teacher encourages students to actively participate in various projects, supports their initiative, provides constructive feedback, promotes self-reflection skills, and helps to integrate the acquired soft skills into practical activities, thus preparing them for a successful professional career in the changing world of choreographic art.

Keywords: educational process, students, choreography, skills, dance technique, choreographer, teacher.